

Posudek oponenta

Alena Sarkissian

Recepce divadla v pozdní antice: obrany, útoky, učená pojednání

Disertační práce, FFUK, Katedra divadelní vědy

V rozsáhlé disertační práci Aleny Sarkissian ani jednou nepadne jméno a nenajde se jediné odvolání na prvního a jediného českého autora Dějin divadla Vojtěcha Kristiana Blahníka. To je chvályhodný důkaz toho, že romantická doba ochotnických výkonů divadelní historiografie definitivně skončila. (Kéž by už také skončila doba ochotnických výkonů českého profesionálního divadla, kéž by i zde projevená snaha a vůle po Díle s velkým D nebyla ceněna více než kompetence a původnost.)

Nezmiňuji to kvůli levnému řečnickému efektu (o nichž se v práci doktorandky – a právě ve vztahu k břitkým soudům o divadle – dočteme ledacos zajímavého). Jde mi o dvě souvislosti, v jejichž rámci jsem, jako praktický dramaturg a pedagog kreativity, snad schopen posoudit úroveň této disertační práce.

Předně: Blahníkův svým způsobem impozantní a sugestivní výklad problematiky antického divadla je, přestože byl již překonán, v české divadelní obci stále živý. Setkávám se s ním často nejen při zkouškách studentů z dějin divadla (a z líčení Thespida jako živoucího zakladatele evropského divadla, či koturnů jako módního doplňku sloužícího zejména zdůraznění linie hercova těla, už upadám do hluboké pedagogické deprese), ale také při různých, nejen studentských, pokusech o inscenování antického dramatu. Člověk si v tomto částečně vymyšleném a částečně zdroje špatně (byť i v dobré vůli) vykládajícím světě divadla a dramatu připadá jako při návštěvě paláce na Knóssu, který si archeolog Evans také interpretoval a jaksi dobudoval poněkud svévolně.

Hodnotu diplomantčiny práce vidím v tom, že pokračuje v odkouzlování, demýtizaci a demystifikaci onoho obrazu antického divadla, který nám zanechali autoři jako zmíněný Blahník. Diplomantka tak navazuje na úctyhodné dílo své školitelky, prof. Dr. Evy Stehlíkové. Pro tento přístup je příznačná důkladná práce se zdroji a hermeneutický přístup k nim. Sarkissian, stejně jako Stehlíková, nefabuluje z dílčích poznání úchvatný příběh antické kultury, ve kterém by se vyznal a jako doma cítil současný divák historický velkofilmů. Z nalezených střípků, odštěpků a úlomků nevybuduje diplomantka pomocí fabulačního cementu rekonstrukci čtyřmetrové sochy, jež se na nás dívá „jako živá“. Popisuje tyto úločky, přemýšlí o tom, zda vůbec patří k sobě. Proto odlišuje mezi řečnickými cvičeními, jež svědčila ve své době o řečnickém umění autora daleko více než o jeho divadelní akribii, a mezi učenými pojednáními. Její práce je poctivou (a na rozdíl od Evansovské či Blahníkovské spektakulárnosti neefektní, ale efektivní) archeo – teatrologií. Tím nás, uživatele, přivádí diplomantka k podstatě věci, k nepředsudnému hermeneutickému přístupu ke čteným (a k inscenaci připravovaným) textům, k pokorné interpretaci. V tomto smyslu má práce velkou hodnotu nejen pro teatrologii, ale i pro divadelní praxi.

Na tomto místě musím ocenit (s důvěrou v diplomantku, neboť ji nemohu kontrolovat) důkladnou práci se zdroji a rozsáhlé citace zkoumaných děl v českém překladu. Soudím, že výběr těchto textů by nejen obstál, ale vyplatil se i jako samostatná publikace.

Druhá inspirativní souvislost, jež čtenáře této disertační práce napadá, je vztažena k doposud tradovanému „textocentrickému“ pojetí antického divadla v české divadelnické obci. (Abych přespříliš nezjednodušoval, živé je také pojetí scénografické, zabývající se problematikou divadelního a dramatického prostoru antického divadla.) Úzký a v době svého vzniku zjevně ne reprezentativní soubor zachovalých textů a Aristotelova Poetika vytváří poněkud klamavý pohled na to, co se obecně vnímá jako odkaz antického divadla. Naprostá většina pokusů o soudobou scénickou interpretaci antických dramatických textů, jichž jsem byl svědkem či spolupachatelem, poukazuje také rozpačitým výsledkem k tomu, že právě literárně dramaturgický přístup se – na úrovni divadelního vyjádření – nějak míjí s tím, co pociťujeme v onom zmíněném antickém odkazu jako živé.

Z tohoto hlediska je podstatným přínosem disertační práce A. Sarkissian důraz na divadelnost, resp. teatralitu antické divadelní kultury. Diplomantka bere v potaz výzkumy divadelních antropologů, v tomto směru se přímo odvolává na Richarda Schechnera. Svě hledisko vyjasňuje v podnětné třetí kapitole práce. To, že divadelnost (scéničnost) byla po staletí hlavním prostředkem divadelní komunikace, a to – většinou - dokonce bez služebné závislosti na textu, pak dokládá podnětnými, informačně bohatými analýzami žánrů mimus a pantomimus, jejichž metamorfózy umožnily zanořenému divadlu přežít staletí nepřízně a infamie. (Ostatně, její výklad toho, co ono vyobcování divadelníků a divadla – ona infamie – byla, čím byla způsobena a jak byla zdůvodňována či naopak problematizována, je dodnes svrchovaně aktuální a umožňuje nám nahlédnout řadu stereotypů ve vztahu „obec a komediant“ v podstatných a skrytých souvislostech.) Tady se dotýkáme něčeho opravdu živého, co, po konci literárního zotročení divadla, se stále dožaduje pozornosti a vyvolává spontánní zájem, toho, co je v základech evropské divadelní tradice.

Mnoho cenných, pramenných informací a řada inspirací, které nepatří jen do oblasti teatro – archeologie, ale souvisí s živým divadelním provozem, je v práci, žet, tlumena zvolenou metodou výkladu. Důkladnost výkladu a jeho metodické rozebírání jednotlivých témat „dokolečka dokola“ vždy v celém souboru analyzovaných textů, jsou i pro zaujatého čtenáře lopotou.

Závěrem: A. Sarkissian napsala vědecky hodnotnou a původní práci. Rozšířila v ní značně českou znalost antického divadla. Přinesla do českého teatrologického diskursu poprvé v překladech řadu klíčových textů, které nás nutí zrevidovat dosavadní poznání problematiky antického dramatu a divadla. Při posuzování divadelnosti antického divadla metodologicky vycházela z poznatků divadelní antropologie a přinesla zcela nové informace o žánrech, jež byly divadelně rozvíjeny bez předem vytvořeného textové východiska. Její práce je nejen kvalitním dílem české teatrologie, ale poslouží jako zdroj inspirace pro divadelní praxi.

Disertační práci doporučuji přijmout a diplomantku připustit k obhajobě.

V Praze dne 25. 5. 2011

Prof. MgA. Jan Vedral, PhD.